

Constantin DUVAC

Concursul de norme penale

Constantin DUVAC

CONCURSUL DE NORME PENALE

Universul Juridic
București
-2016-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2016, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DUVAC, CONSTANTIN

**Concursul de norme penale / Constantin Duvac. - București : Universul Juridic,
2016**

Conține bibliografie

ISBN 978-606-673-765-4

343(498)

REDACTIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL telefon: **021.314.93.15**
DISTRIBUȚIE: tel./fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

Abrevieri

- alin. = alineat
alin. fin. = alineat final
c. = complet
C. Ap. = Curte de apel
C.D. = Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem
cit. = citată de
C. fam. = Codul familiei
c. mil. = complet militar
C. pen. = Codul penal
C. pr. pen. = Codul de procedură penală
C. silvic = Codul silvic
CSJ = Curtea Supremă de Justiție
D. = Decret
d. = decizie
d.p. = decizie penală
d.î. = decizie de îndrumare
Ed. = Editura
ed. = ediția
Î.C.C.J. = Înalta Curte de Casație și Justiție
J. = judecătorie
L. = Lege
J.N. = Justiția Nouă
L.P. = Legalitatea Populară
M. Of = „Monitorul oficial al României”, partea I,
p. = penală
P.L. = Pro Lege
R.R.D. = Revista Română de Drept
R.D.P. = „Revista de Drept Penal”
R.R.D.P.I = Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale
R. I = Papadopol Vasile, Popovici Mihai, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1969-1975*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977
R. II = Papadopol Vasile, Popovici Mihai, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982
R. III = Papadopol Vasile, Daneș Ștefan, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1981-1985*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988
s. = secție
S.C.J. = Studii și Cercetări Juridice
S.D.R. = Studii de Drept Românesc

sent.	= sentință
s.m.	= secția militară
s.p.	= secția penală
T.M.B.	= Tribunalul Municipiului București
TJ	= Tribunalul județean
T. mil.	= Tribunalul militar
T. mil. t.	= Tribunalul militar teritorial
T. p. r.	= Tribunalul popular al raionului
T. reg.	= Tribunalul regional
TS	= Tribunalul Suprem
TS, 07	= Tribunalul Suprem în compunerea prevăzută în art. 39 alin. (2) și (3) din Legea pentru organizarea judecătorească
vol.	= volumul
urm.	= următoarele

Norma penală

1. Dreptul, ca ansamblu de reguli de conduită impuse de puterea publică și menite a asigura ordinea în societate, nu poate fi conceput decât acolo unde există o societate (*ubi societas ibi ius*)¹.

2. Norma penală, după cum este îndeobște cunoscut, nu reprezintă decât o parte din sfera mai cuprinzătoare a normelor juridice (ar fi o *species* a unui *genus*), dar și normele juridice nu sunt decât o parte din sfera și mai largă a normelor de comportare în cadrul grupului social, iar acestea, privite în sensul cel mai larg cu putință, sunt numai o parte din sfera, și mai cuprinzătoare, a normelor determinate de necesitatea naturală (legile naturii)².

Spre deosebire de regulile cutumiare, de preceptele religioase, de preceptele morale, normele juridice, scria profesorul Dongoroz, prezintă trăsături specifice, ele sunt „proclamate și impuse de puterea publică, de aceea ele sunt explicite, obligatorii și irefragabile”. Împotriva celor care le încalcă, norma juridică prevede o sancțiune certă, cei vătămați putându-se adresa justiției ca organ al autorității pentru stabilirea încălcării și fixarea sancțiunii (reparatorie sau represivă). Tot autoritatea este aceea care asigură și executarea sancțiunii.

În viziunea profesorului Dongoroz, norma juridică (dreptul) apare ca un epifenomen al vieții de relațiune, adică un fenomen derivat din existența societății și care își găsește explicație în relațiile existente între membrii grupului social (relații care, devenind tot mai mult de adversitate, au impus apelul autorității publice la constrângerea juridică). Aceasta este latura *etiologică* a dreptului sau aspectul real. Dacă privim însă norma juridică din perspectiva scopului pe care îl urmărește, ea apare ca cel mai important mijloc pentru realizarea, menținerea și restabilirea ordinii sociale. Acest rol evidențiază latura *teleologică* a dreptului sau aspectul său funcțional.

În ce privește conținutul normei juridice, fiind vorba de o regulă de purtare sub amenințarea unei sancțiuni, în mod inevitabil norma se va compune dintr-un ordin de a face sau de a se abține și o sancțiune menită să prevină noi abateri de la regula de conduită.

Doctrina juridică de mai târziu va conceptualiza aceste realități, identificând în conținutul oricărei norme juridice existența unui *precept* (ordin, dispoziție) și o sancțiune, iar mai târziu va fi adăugată și ipoteza, adică împrejurarea care ar justifica sau impune să se dea ascultare preceptului pentru a evita sancțiunea (conținutul normei dintr-o perspectivă logico-juridică). S-a admis în teoria dreptului ca posibilă

¹ Vintilă Dongoroz, *Drept penal* (Tratat), reeditarea ediției din 1939, Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p. 9.

² George Antoniu, *Tratat de drept penal, vol. I, Introducere în dreptul penal. Aplicarea legii penale* (Tratat), Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 276.

și o perspectivă *tehnic-legislativă* de analiză a conținutului normei, în care s-ar putea face abstracție de ipoteză, dacă ordinul, dispoziția normei aparținând unei ramuri de drept ar fi aceeași, oricare ar fi împrejurările ce ar impune respectarea preceptului. Norma prescriptivă devine, astfel, generală nu numai în raport cu subiecții cărora li se adresează, dar și în raport cu ocazia care justifică traducerea în viață a preceptului¹.

3. Orice normă juridico-penală, sub un anumit aspect, se compune dintr-un precept (regula de conduită) și o sancțiune. Dar tot norme penale sunt și cele care definesc principii, instituții penale sau explică normele de incriminare, ori conțin reguli de interpretare ale normei penale. Această categorie de norme nu are caracter autonom, regulile respective nu se pot aplica de sine stătător ca normele de incriminare, ci ele au un caracter secundar, derivat, complementar, fiind aplicate în legătură sau alături de normele de incriminare.

Pentru a înlătura orice echivocitate cu privire la conceptul și sfera de cuprindere a normelor juridico-penale, legiuitorul român din 2009 a stabilit că prin „lege penală” se înțelege orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi organice, ordonanțe de urgență sau alte acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege (art. 173).

Noțiunea de „lege penală” a fost pusă de acord cu reglementările constituționale în vigoare (legea organică și ordonanța de urgență), dar și cu actele adoptate anterior actualei Constituții și care, la data intrării în vigoare, constituiau izvoare de drept penal (legi, decrete ale fostului Consiliu de Stat, Decrete-legi etc.).

Constituția României, republicată [art. 73 alin. (3) lit. h)], conferă caracter de lege penală oricărei legi care conține dispoziții penale (incriminări, pedepse, regimul de executare al acestora).

În anumite condiții, jurisprudența², europeană sau internă, este obligatorie pentru organele judiciare penale (de pildă, deciziile CEDO, deciziile Curții Constituționale, recursurile în interesul legii, deciziile privind dezlegarea unor chestiuni de drept), fiind asimilată legii penale.

Potrivit jurisprudenței CEDO, o lege trebuie să fie previzibilă, accesibilă și clară, iar destinatarul acesteia trebuie să poată să prevadă într-o măsură rezonabilă consecințele conduitei sale.

Rațiunea introducerii acestei norme explicative, în concepția care a stat la baza realizării Codului penal din anul 1969³, a fost determinată, în primul rând, de faptul că această expresie apare inevitabil în orice reglementare juridică cu caracter penal.

În al doilea rând, această expresie, în terminologia dreptului penal, are întrebuințări diferite. De pildă, este folosită pentru a denumi totalitatea normelor penale

¹ R. Stancu, *Norma juridică*, Ed. Tempus, București, 2003, p. 16 apud George Antoniu, *Tratat*, p. 173.

² Pentru o analiză detaliată a izvoarelor de drept penal, a se vedea Florin Streteanu, Daniel Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 73-88.

³ Victor Roșca, *Termeni și expresii explicate (Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală)*, în Vintilă Dongoroz și colab., *op. cit.*, vol. II, p. 432-433.

(ca în formularea „activitatea legii penale”, în care „legea penală” are o accepțiune generală) sau pentru a indica în mod singular o anumită dispoziție (ca în formularea „fapta prevăzută de legea penală”, adică de o dispoziție de lege penală, aceasta fiind accepțiunea restrânsă a „legii penale”).

În al treilea rând, prin explicarea expresiei „lege penală” s-a urmărit a se trage o linie de demarcație între noțiunea de „normă penală” și noțiunea de „norme de drept penal”, întrucât prima privește incriminările, răspunderea penală și sancțiunile penale, iar cea de-a doua privește orice regulă menită să servească la realizarea scopului și funcțiilor normelor penale. Principiul legalității incriminărilor și sancțiunilor penale impune ca singur izvor al normelor penale legea penală, în înțelesul atribuit de art. 173 C. pen.

După alți autori¹, sintagma „dispoziții cu caracter penal” semnifică acele prevederi legale care conțin reglementări privind incriminarea faptelor, răspunderea penală și sancțiunile penale.

Recent², s-a afirmat că prin „dispoziție legală cu caracter penal” se înțelege o prevedere cuprinsă într-un act normativ prin care se ordonă o anumită conduită ori prin care se interzice o anumită conduită, sub sancțiunea unei pedepse.

Substanțial, norma explicativă a adoptat un criteriu de determinare general, arătând că prin „lege penală” se înțelege orice dispoziție cu caracter penal, adică orice dispoziție care prevede incriminări și pedepse, dar și cele din Partea generală a noului Cod penal³.

Formal, acestea pot fi cuprinse numai în legi organice, ordonanțe de urgență sau în alte acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege. Această prevedere este menită să asigure respectarea principiului legalității în materie penală⁴.

Din conținutul art. 73 al Legii fundamentale se desprinde ideea că Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare.

Legile organice ocupă locul secund în ierarhia legilor și pot interveni numai în domeniile explicit prevăzute în art. 73 alin. (3) din Constituția României, republicată⁵. Printre aceste domenii figurează: infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora; acordarea amnistiei și a grațierii colective și statutul funcționarilor publici. În această concepție, domeniile rezervate prin Constituție legilor organice nu puteau face obiectul delegării legislative. Ca atare, Guvernul nu putea interveni prin ordonanțe în niciunul dintre domeniile legii organice, ceea ce nu excludea

¹ Ștefan Daneș, *Legea penală* (Comentariu), în Teodor Vasiliu (coord.), *op. cit.*, vol. I, p. 694.

² George Antoniu, Costică Bulai, *Dicționar de drept penal și procedură penală*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 280. În același sens, a se vedea Constantin Duvac, *Legea penală* (Comentarii), în George Antoniu (coord.), *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 501.

³ Constantin Duvac, *Legea...*, *op. cit.*, p. 501.

⁴ *Idem.*

⁵ Ioan Vida, *Categorii de legi* (Comentariu), în Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, Ion Deleanu, Antonie Iorgovan, Florin Vasilescu, Ioan Vida, *Constituția României, comentată și adnotată*, Ed. Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1992, p. 168.

posibilitatea de a interveni prin hotărâri, acolo unde este cazul, pentru organizarea executării acestora. Din punct de vedere procedural, legile organice se adoptă cu votul majorității membrilor fiecărei Camere.

Acceptând realitatea că, în numeroase cazuri, Guvernul a emis ordonanțe de urgență în domenii de resortul legilor organice, același autor afirmă, într-o lucrare ulterioară¹, că în situația în care o Cameră este sesizată de către Guvern cu un proiect de lege privitor la aprobarea unei *ordonanțe de urgență* al cărei conținut normativ reglementează în materia legilor organice, adoptarea lui se face cu majoritate absolută de voturi. În cazul în care nu se obține această majoritate, proiectul de lege privitor la aprobarea ordonanței se transformă automat în proiect de lege sau lege de respingere a ordonanței, indiferent de numărul celor care au votat împotriva proiectului legii organice.

Prin menționarea ordonanțelor de urgență în rândul actelor normative ce pot conține dispoziții cu caracter penal, legiuitorul a ținut seama de soluția constituțională aleasă în anul 2003 și de realitatea legislativă existentă, punând astfel capăt controversei² dacă acestea pot sau nu constitui izvoare de drept penal.

În consecință, dacă, până la modificarea Constituției României din anul 2003, chestiunea că ordonanțele de urgență pot sau nu să reglementeze relații sociale din sfera dreptului penal era una controversată, după acest moment, ca urmare a modificărilor aduse art. 115, s-a admis explicit posibilitatea ca aceste acte normative să cuprindă „norme de natura legii organice” și deci să legisfeze în domenii, precum: infracțiunile³, pedepsele și regimul executării acestora; acordarea amnistiei și a grațierii colective.

Schimbarea esențială introdusă de legiuitorul constituant din anul 2003 este una de concepție. Dacă în forma inițială ordonanța de urgență se fundamenta pe situații excepționale care, potrivit art. 93, justifică instituirea stării de asediu sau de urgență, în noua concepție, *situația extraordinară* constă într-o stare de urgență în reglementarea unui aspect ce nu comportă în niciun fel amânarea⁴.

De menționat că *ordonanțele simple* nu intră în noțiunea de „lege penală” în sensul art. 173 C. pen. și, ca atare, nu pot fi izvoare de drept penal, deoarece, potrivit art. 115 alin. (1) din Constituția României, republicată, abilitarea Guvernului de a

¹ Ioan Vida, Categoriile de legi (Comentariu), în Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 689.

² Pentru detalii privind această chestiune, a se vedea: Viorel Pașca, *Ordonanța de urgență, izvor de drept penal*, în RDP nr. 2/1999, p. 56-61; Ioan-Augustin Molnar, *Izvoarele dreptului penal din perspectiva sistemelor de drept*, în RDP nr. 1/2003, p. 39-47; Constantin Butiuc, *Conceptul de „lege penală”*, în RDP nr. 2/2003, p. 51-55.

³ De exemplu, infracțiunile prevăzute în art. 410-413 din O.U.G. nr. 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului, publicată în M. Of. nr. 1027 din 27 decembrie 2006, aprobată prin Legea nr. 227/2007, cu modificările și completările ulterioare, ori cele prevăzute în art. 23-25 din O.U.G. nr. 77/2009 privind organizarea și exploatarea jocurilor de noroc, publicată în M. Of. nr. 439 din 26 iunie 2009, aprobată prin Legea nr. 246/2010.

⁴ Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, Antonie Iorgovan, *Revizuirea Constituției României. Explicații și comentarii*, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 95.

emite astfel de acte normative poate să privească numai „domeniul care nu fac obiectul legilor organice”.

Prin sintagma „acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege”, legiuitorul a avut în vedere acele *legi*¹ care la data intrării lor în vigoare constituiau izvoare de drept penal (avem în vedere acele legi adoptate până în anul 1991², în măsura în care conținutul lor nu ar contraveni prevederilor constituționale, indiferent de domeniul relațiilor sociale reglementate, întrucât, în acea perioadă istorică, nu se cunoștea diviziunea legilor în legi organice și legi ordinare) sau *decrete*³ cu incriminări și pedepse care au fost adoptate înainte de intrarea în vigoare a Constituției României din anul 1991 (este vorba de decretele adoptate până în anul 1989 de către fostul Consiliu de Stat sau de Decretele-legi adoptate după 22 decembrie 1989 de către Consiliul Frontului Salvării Naționale și după aceea de către Consiliul Provizoriu de Uniune Națională) și care acum sunt pe cale de dispariție ca urmare a adoptării unor acte normative de nivel superior, moderne, în locul acestora⁴.

După 1 ianuarie 2007, data aderării României la Uniunea Europeană, dispoziții cu caracter penal se pot regăsi și în *actele normative comunitare cu caracter obligatoriu* (acestea sunt izvoare directe de drept penal), ce vor avea prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare⁵.

4. În raport de specificul cercetării pe care ne propunem să o realizăm prin lucrarea de față, dintre diferitele clasificări pe care doctrina le-a realizat în ceea ce privește normele penale, indiferent de structura atribuită acestora (dihotomică sau trihotomică) pe cele care disting între normele *generale* și cele *speciale*, precum și clasificarea normelor ca fiind complete (unitare) sau incomplete (divizate).

¹ A se vedea, cu titlu de exemplu: Legea nr. 58/1934 asupra cambiei și biletului la ordin, publicată în M. Of. nr. 100 din 1 mai 1934; Legea nr. 59/1934 asupra cecului, publicată în M. Of. nr. 100 din 1 mai 1934; Legea nr. 22/1969 privind angajarea gestionarilor, constituirea de garanții și răspunderea în legătură cu gestionarea bunurilor agenților economici, autorităților sau instituțiilor publice, publicată în B. Of. nr. 132 din 18 noiembrie 1969.

² În acest sens, pentru detalii, a se vedea: Constantin Duvac, *Instrumentele juridice cu care operează UE. Aplicabilitatea acestora în dreptul intern*, în Petre Buneci, Constantin Duvac, Ovidiu Dobleagă, *Ocrotirea prin mijloace penale și procesul penal a intereselor financiare ale Uniunii Europene*, Ed. Pro Universitaria, București, 2008, p. 20-85; Gheorghe Ivan, *Dreptul comunitar ca izvor de drept penal*, în RDP nr. 2/2008, p. 85-96; George Antoniu, *Reflecții asupra conceptului de incriminare*, în RDP nr. 3/2008, p. 15 și urm.; Gheorghe Ivan, *Principiile de drept comunitar ca izvoare de drept penal*, în RDP nr. 1/2009, p. 31-47.

³ A se vedea, de pildă, Decretul nr. 340/1981 privind regimul emițătoarelor radioelectrice, publicat în B. Of. nr. 92 din 27 noiembrie 1981, cu modificările și completările ulterioare. Potrivit art. 6 din acest act normativ, „deținerea, construirea, instalarea, experimentarea sau folosirea, fără drept, de emițătoare radioelectrice, precum și modificarea, fără drept, a caracteristicilor de lucru ale acestora constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă”.

⁴ Constantin Duvac, *Legea...*, *op. cit.*, p. 503.

⁵ *Ibidem*.